

■ ВІТА ТИТАРЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ НЕОХРИСТІЯНСЬКОГО ДИСКУРСУ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

(на прикладі новоапостольців і сведенборгців)

В релігієзнавчій літературі Церква Нового Єрусалиму, Новоапостольська церква за класифікацією відносяться до новітніх релігійних утворень християнського типу. Але при дослідженні діяльності тих релігійних угруповань, які ми відносимо до неохристиянських, з необхідністю виникають проблеми методологічного характеру. Основною характеристикою цього типу означається наявність в їх віровченнях християнського кореня. Але серед них варто розрізняти організації, які мають протестантські корені (наприклад, харизмати), і ті, які генетично не успадковують протестантських коренів, виникають як новохристиянські (наприклад, новоапостольці). Крім того, скажімо, Богородичну церкву дослідниця православного сектантства Шугаєва Л.М. відносить до різновиду православних сект, в релігієзнавчій же літературі типологічно БЦ відносять до неохристиянських громад. Мормони ж деякими дослідниками взагалі вважаються нехристиянами.

Відтак постає необхідність провести класифікацію нових християнських течій не за генетичною їх класифікацією, а за поділом по лінії ставлення до світу. Вважаю, що методологічна проблема з НРТ християнського спрямування остаточно ще не є вирішеною.

Аналіз статистичних даних дозволяє виявити динаміку кількісних показників формування неохристиянських громад в Україні за 13 років. Тенденція стрімкого зростання кількості неохристиянських громад спостерігалася у період 1992-1999 рр. Це був час активної діяльності закордонних місіонерів, розквіту свободи совісті, віросповідання тощо. Рік 2000 характеризувався деяким спадом християнського новотворення, але воно продовжувалося ще дещо інтенсивно протягом 2000-2002 рр. Міленаристські настрої й актуалізація необхідності «спасіння душі», які певною мірою були при-

■ Віта Титаренко, к. філос. н., наук співробітник Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ

сутні серед населення, відходять на другий план і втрачають популярність. Ще одним важливим чинником, що пояснює темпи приросту і впливає на них, може слугувати відносна стабілізація економічних показників, хоч і повільне, але поступове покращення добробуту населення.

В останні роки спостерігається порівняно незначний ріст неохристиянських громад. Це свідчить про фактичне завершення основного інституалізаційного процесу цих релігійних утворень на українських теренах. Зусилля церков в основному направляються на стабілізацію та зміцнення своїх позицій і вирішення проблем їх суспільного функціонування (оренда приміщень, землі, побудова нових культових будівель тощо). Інформаційний модус організації суспільства торкається всіх неохристиянських церков, спонукаючи їх до непрямого діалогу між собою, обміну інформацією, двосторонніх і багатосторонніх дискусій, внаслідок яких виникає всебічна трансформація церков і виникнення їх нових модифікацій. Це сприяє процесу певної «стандартизації» церковного неохристиянського середовища, коли ефективні методи формування релігійної мережі, побудови евангелізаційних програм, організації соціального служіння стрімко розповсюджуються та стають надбанням всіх неохристиянських спільнот.

Географія поширення новоапостольської церкви (далі — НЦ) охоплює 24 області України. Загальна кількість її громад — 52, що становить 0,2 % від загальної кількості релігійних громад на території України. Середній коефіцієнт становить 3,75 громади на одну область. Найбільша активність адептів НЦ спостерігається в Запорізькій області (13 громад), Кіровоградській (11) та в Миколаївській (10). Лише в половині областей існують недільні школи цієї Церкви, що свідчить про те, що процес її інституалізації у нас ще триває. Не зовсім відповідають дійсності державні статистичні дані про відсутність в НЦ мережі періодичних видань. З 1991 року виходить російськомовний щомісячник «Наша сім'я», щонедільник «Глас стража». Для дітей і молоді виходять щомісячники «Добрий пастир» та «Друг молоді». Крім того, періодично перевидається (щоправда, також у російськомовному форматі) катехізис «Новоапостольська віра: питання і відповіді» та «Історія царства». Що стосується священництва, то 87% священників конфесії є громадянами України.

У новоапостольців відсутні спеціальні духовні навчальні заклади (що підтверджується й статистикою), оскільки вони в принципі заперечують богословську освіту. Місії також відсутні в НЦ, оскільки вони ніякої благодійницької роботи не ведуть, утримуючи тільки будинки для людей похилого віку та інколи клуби для молоді.

Релігійна догматика цієї течії неохристиян базується навколо 10 основ їх віри та трьох таїнств. Основні положення Новоапостольського віровчення такі:

1. Я вірю в Бога Отця, всемогутнього творця неба і землі.
2. Я вірю в нашого Господа Ісуса Христа, єдинородного Сина Божого зачатого від Духа Святого, народженого від Діви Марії, який страждав при Понтії Пилаті, був розп'ятий, помер, воскрес із мертвих, вознісся на небо і сидить по правиці Бога, всемогутнього Отця, звідки повернеться знов.
3. Я вірю в Духа Святого, святу Апостольську церкву, в громаду Святих, в прощення гріхів, у воскресіння мертвих і у вічне життя.
4. Я вірю, що Господь Христос правитиме своєю церквою через живих апостолів аж до свого повернення; що він послав і продовжує посилати своїх апостолів, щоб вони виконували його доручення повчати людей, відпускати їм від його імені гріхи і хрестити їх водою і Святим Духом.
5. Я вірю, що всі священнослужителі Христової церкви признаються і освячуються лише апостолами і що з Христовим апостольством пов'язані всі дари і сили, озброївшись якими, громада стає видимим посланцем Христа.
6. Я вірю, що Святе хрещення водою є невід'ємною частиною Другого народження і що завдяки цьому хрещений наділяється правом отримати печать Духа Святого. В такий спосіб укладається союз доброї совісті з Богом.
7. Я вірю, що обряд Святого причащення започаткований самим Господом Христом в пам'ять про принесену Ним вселенську жертву.
8. Я вірю, що хрещені Святою водою повинні прийняти Святого Духа через покладання рук апостола, щоб прилучитися до сім'ї дітей Божих і тим самим стати часткою плоті Христової.
9. Я вірю, що Господь Ісус повернеться на Землю, як і вознісся він на небо.
10. Я вірю в те, що зобов'язаний проявляти послух до світської влади, наскільки це не суперечить Законам Божим [1, 74-75].

Від новоапостольського хрещення очікується сумлінне виконання обов'язків, щоб бути гідним членом людського суспільства. Всім своїм життям та поведінкою християнин Новоапостольської церкви повинен віддавати шану Богу та громаді.

Новоапостольці не вважають свою Церкву якоюсь окремою конфесією, копією чи імітацією якогось християнського об'єднання, а розглядають її як продовження Першоапостольської Християнської Церкви. Саме вона перебуватиме водночас тут, на Землі, і у вічності. Тому новоапостольство не відноситься до жодної з існуючих нині християнських течій [1].

Для культової практики новоапостольців важливими і необхідними постають три таїнства: Святе закарбування (запечатление — з рос.), Святе хрещення водою і Святе причастя. Ці таїнства можуть бути даровані кожній людині, незалежно від її віку, національного походження, соціального статусу чи статі. Розглянемо коротко їх особливості.

1. Святе хрещення водою — це складова частина Народження зверху, а також необхідна передумова для прийняття Святого Духа. Воно становить собою союз чистої совісті з Богом. Людина, яка укладає такий союз і стає таким чином християнином, висловлює тим самим свою рішучість — будувати своє життя за заповідями Божими.

2. Святе причастя — це свято радощів і подяки. Воно нагадує про жертвну смерть Сина Божого, який безвинним пішов на хрест за гріхи людські. Святе причастя підтримує в душі вічне життя і надає впевненість у збереженні єдності з викупителем Ісусом Христом. «Плоть і кров» Ісуса сьогодні даруються як хліб і вино. Причащаючись у вірі, людина вбирає в себе сутність Ісуса Христа і набуває нових сил для подолання всього того, що може заважати вічному спасінню душі.

3. Святе закарбування — це дарунок Святого Духа і частина Народження зверху. Завдяки йому людина стає чадом Божим, набуває основу для повного оновлення внутрішньої людини і народжується знову, за словами Христа, «від води і Духа». Це таїнство дарується в Нопоапостольській церкві сьогодні також і дітям, і дорослим.

Єдиний новоапостольський центр в Україні існує поки що тільки в Києві. Структура НЦ має свою специфіку. Найвищим органом НЦ є зібрання апостолів. З 1971 року церква має офіційну назву — «Новоапостольська Церква — Міжнародний союз апостолів». Але фактично кожна община, яка підпорядковується окремому апостолу, є достатньо самостійною. Єдність церкви забезпечується єдністю самих апостолів, які, за твердженням самих новоапостольців, шляхом молитви досягають містичного єднання. Зараз в середовищі НЦ нараховується не 12 апостолів, а близько 200. Найбільшими об'єднаннями є апостольські округи. Керує округом — «окружний апостол». Всі округні апостоли об'єднані в колегіум. Головою його є першоапостол, який має абсолютну владу. Члени НЦ вважають його представником Господа на Землі. Його служіння наповнені містичним змістом. Саме його «одкровення» визначають зміни у віроповіданнях та житті НЦ. З 2005 року церквою керує Вільгельм Лебер. Його резиденція знаходиться в Цюріху.

Далі існують підокруги, якими керують настоятелі округів, іноді — єпископи. В свою чергу, підокруги складаються із громад, на чолі яких стоїть уже настоятель громади. Якогось основного керівного органу, до якого входили б і миряни, у НЦ не існує.

Фінансове наповнення в НЦ відбувається через сплату членами церкви десятої частини від своїх доходів. Серед прихильників цієї церкви багато заможних людей, які, крім десятини, жертвують великі кошти на церковне будівництво. Будівлю новоапостольців можна пізнати (у Києві на Лівобережжі) по емблемі: хрест, який вивиснується над сонцем, що сходить.

Релігійна діяльність НЦ ґрунтується на своєрідному «новому одкровенні», отриманому від Бога, що споріднює цю релігійну ор-

ганізацію і з Богородичною церквою, і з харизматами. В той же час наявність такого обряду як причащення мертвих є характерним, крім новоапостольців, і для мормонів.

НЦ характеризується закритістю, певною асоціальністю, відмовою від контактів з традиційними християнськими церквами, які вважаються ними хибним шляхом спасіння.

Сведенборгці, або як вони офіційно себе називають «Нова Господня церква» чи «Церква Нового Єрусалиму», відсутні у звіті про мережу церков і релігійних організацій України станом на 1 січня 2007 року, однак вони існують і як релігійна громада (зареєстрована у Львові під керівництвом Васильєва О.В.), і як громадські організації, що об'єднують послідовників вчення Сведенборга: «Громада Сведенборга» у м. Дніпропетровську (очолювана Васильєвим Д.Ю.) й «Кримська Громада Сведенборга» (адміністратор — Мелікова Л.П.) у м. Ялті. Ці організації об'єднані між собою спільністю завдань, цілей, програмою дій. По суті, сведенборгці є маргінальною неохристиянською течією, яка, однак, представлена в мережі Інтернет власними сайтами [4]. Основу вчення Сведенборга становлять переконання про існування двох світів: духовного і матеріального. Матеріальний світ є повним вираженням, наслідком існування світу духовного, який, у свою чергу, існує лише як наслідок Божественного Буття від вічності. Водночас світ природний, за їх переконанням, є не просто відображенням, а й опорою і базисом для існування світу духовного. Інакше кажучи, всі субстанції світу духовного існування своє здобувають лише тоді, коли початок буття і завершення своє набувають у світі природному.

Відтак всі речі, які існують навколо нас, — це результат, в першу чергу, духовних бачень. В людині живе дарований Богом дух, а природне тіло є лише інструментом, завдяки якому дух цей може діяти у світі природному [2].

Основні віросповідні принципи конфесії подаються в книзі «Істинна Християнська Релігія» Сведенборга. Їх можна висловити так:

1. Бог один і в ньому — Божественна Трійця. Він — Господь Бог Спаситель Ісус Христос.
2. Спасительна віра — це віра в Нього.
3. Не можна робити зло, бо ж воно від диявола.
4. Слід робити добро, бо ж воно Боже і від Бога.
5. Робити його людина має так, що нібито це вона робить сама, а вірити при цьому слід в те, що це від Бога.

Варто зазначити, що принципових відмінностей між релігійною та громадськими організаціями Сведенборга немає. По суті, громадська організація має чітко виражене релігійне спрямування, оскільки тут також проводяться богослужіння. Їх цілком можна сприймати як релігійні незареєстровані громади. Однак цими громадськими організаціями робиться більший акцент на перекладі,

виданні і розповсюдженні праць Сведенборга, просвітницькій роботі про його вчення, об'єднанню однодумців і створенню можливостей для спілкування.

2003 року Кримська громада постала ініціатором і головним організатором першої на території СНД Конференції послідовників Сведенборга й перекладачів його праць, що проходила в м. Ялта. Ця конференція підтвердила зростання інтересу до праць Сведенборга.

Починаючи з 2002 року Дніпропетровська громада періодично проводить зустрічі послідовників вчення в різних містах України. Обидві громади Сведенборга підтримують тісні контакти з громадами Сведенборга з Англії, Швеції й США. У січні 2006 року у Стокгольмі (Швеція) відбулася зустріч парафіян Нової Церкви й представників сведенборгіанських громадських організацій європейських країн. З 2005 р. ведеться робота зі створення й наповнення сайту Української громади Сведенборга на Україні «Духовне Світло» [5].

На початку грудня 2005 року у Дніпропетровську відкрився перший на території колишнього СНД «Центр Сведенборга». Мета його така ж як у вищеназваних громад: організація перекладацької й видавничої діяльності праць Сведенборга російською і українською мовами; проведення конференцій, семінарів, спрямованих на підвищення ефективності їх перекладацької й видавничої діяльності; поширення книг тощо. Щомісяця в Центрі проводяться просвітительські курси за книгами Сведенборга, бажаючі можуть брати в них участь. Кілька разів на рік Центр відвідує пастор Нової Церкви Йоран Аппельгрєн, на зустріч з яким приїжджають люди з різних регіонів України й СНД [5].

Релігійну громаду сведенборгців було зареєстровано у Львові 26 травня 2006 року під назвою Нова Господня Церква або Новий Єрусалим [5]. Як зазначає її ідейний лідер Васильєв О.В., на момент реєстрації в ній було всього 10 осіб. Близько шести років існування цієї громади (а це роки навчання її керівника на навчанні у США) було латентним. З утвердженням в громаді священноначалія вона стала функціонувати як повноцінна Церква, в якій проводяться богослужіння, здійснюються таїнства хрещення і причастя, укладаються шлюби та ін. Львівська громада не є філіалом якоїсь із чотирьох нині існуючих у світі деномінацій Нової Церкви, хоча й знаходиться в братській асоціації з Новою Господньою Церквою США. З останньою вона поділяє спільні доктринальні основи свого Статуту. Львівська громада є єдиною церковною організацією сведенборгців не тільки на території України, а й на всьому пострадянському просторі.

Церква Нового Єрусалиму в Україні не отримує хоч якогось фінансування із Заходу. Відсутністю закоммерціалізованості ця церква відрізняється від інших неохристиянських громад. Ще однією принциповою відмінністю, на наш погляд, є прагнення не масового залучення нових adeptів, а застосування ретельного виваженого

індивідуального підходу, коли важливою постає не кількість, а якість. Основне завдання вбачається не у турботі про блага для всього людства — це вважається прерогативою Бога, а у турботі за чистоту власного життя та життя конкретних знайомих чи близьких людей.

Згідно з різними джерелами, загальна чисельність послідовників Небесного Вчення у світі становить від 30 до 80 тисяч осіб.

Отже, розглянувши сучасний стан неохристиянських громад на теренах України, можемо констатувати такі процеси: модернізація, стандартизація та інтенсифікація релігійних форм життя. Сучасний інформаційний модус суспільства спонукає до активізації все нових форм релігійного життя [3, 7-11]. Оскільки накопичення, збереження і поширення інформації — це основні характеристики суспільства інформаційного типу, то має місце постійний непрямий діалог між релігійними організаціями, коли надбання однієї з них стають відомі в інших. Звернемо увагу на вищевикладену характеристику форм релігійного життя, характерну для неохристиян. Вони є тотожними за формою, відрізняючись, в основному, за змістом — релігійним вектором у доктринальних положеннях. Чітко прослідковується процес інтенсифікації форм релігійного життя. Наявна все більша представленість релігійних організацій у всесвітній мережі Інтернет. Це, в свою чергу, характеризує і ступінь представленості у суспільстві (закритість чи відкритість), фінансові можливості громади, оскільки підтримка Інтернет-ресурсів вимагає наявності фінансів і людських ресурсів, готовність до співпраці.

Крім того, догматика практично всіх неохристиянських церков включає всі основні постулати традиційного християнства, відповідно у своїй інтерпретації. Ця спільність, не зважаючи на все ж існуючі (часом суттєві) відмінності, повинна стати основою для толерантизації відносин між церквами та сприяти етноконсолідації українців за умови відсутності такої розвиненої ідеології в державі.

Використані джерела

1. Новоапостольська Церква // Релігійна панорама. — 2004. — №7.
2. Сведенборгці, а чи ж Нова Господня Церква або Новий Єрусалим // Релігійна панорама. — 2005. — №11.
3. Титаренко В. Нові релігійні парадигми сучасного інформаційного суспільства // Науковий вісник Чернівецького університету. — №291-292. — Чернівці, 2006.
4. [http:// www.swedenborg.org.ua](http://www.swedenborg.org.ua)
5. [http:// www.swsociety.com](http://www.swsociety.com)